

ΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Δ' | ΑΘΗΝΑ, Κυριακή 26 του Νοέμβριου 1906 | ΓΡΑΦΕΙΑ: Δρόμος Οικονόμου αριθ. 4 | ΑΡΙΘ. 223

ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΝΟ ΦΥΛΛΟ:

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ Ένα γράμμα, ΛΕΚΑΣ ΑΡΒ. ΝΙΤΗΣ Κασοδακισμοί. ΣΠΗΛΙΟΣ ΠΑΣΑΓΙΑΝΗΣ Κουβέντες-Άγρα. ΙΒΑΝ ΤΟΥΡΓΚΕΝΕΦ Άνιζό (συνέχεια). ΗΛΙΑΣ ΒΟΥΤΙΕΡΙΑΝΗΣ Ό Ισκιος του πεθαμένου.

ΧΡ: ΧΡΗΣΤΟΥΛΑΚΗΣ Ό άξελαστος. Μ. Γ. ΠΕΤΡΙΑΝΗΣ Νησιώτικες Ιστορίες -- Ό ξενιτεμένος.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ Κώστας Γαζίας, Ν. Ι. Χανιζάρας Ν. Α. Ζαχαρίας, Νικόλαος Β'. Δ. Π. Τ. Φαινόμενα και Πρόματα (Ό κ. Πρόεδρος -- Η λευγαμία του τύπου μας -- Κάτι για τον κ. Ξερόπουλο. -- Ό κ. Νικολάου στον Παρνασσό).

Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ—ΦΟΝΟΠΑΖΑΡΟ ΒΛΟΜΑΔΙΑΤΙΚΟ=Ο, ΤΙ ΘΕΝΕΤΕ—ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

Ο ΑΞΕΧΑΣΤΟΣ (*)

Πήρε φόρα ο κ. δημοκοποπνίχτης και για να μας δείξη πώς μπορεί να γραφή παραπάνω από τρεις στήλες—όσες είχε το προηγούμενο δημοσίευσμά του—έκόντεψε να γυμνήσσει το «Νουμά» με τη ρητορική του. Γιατί με το να λέη—σ' εκείνους βέβαια που δεν τότε ζέρουνε—πώς δεν έπρεπε να κάνουμε

(*) Σημ. του «Νουμά». Το άρθρο αυτό έρχεται σαν απάντηση στο άρθρο του φίλου Άντωνάκη «Δημοκοποπνίχτης» που δημοσιεύτηκε στο φύλλο 220 του «Νουμά». Γι' αυτό και το τυπώνουμε. Δε θέλουμε ναρίσουμε τους Βενιζελικούς άδιακρίτως—όσ' όποιον κι αυτό το δικιο τους. Μα θεωρούμε πως άρκετά είπαίχκαμε ίσαμε σήμερα και καιρός πιά ναρίσουν οι φίλοι μας Κρητικοί, Βενιζελικοί και Πριγκηπικοί, τα προσωπικά και τα «ποιός φταίει» και να κοιτάζουμε, καθώς δά τους το συμβουλεύει κι ο πατριώτης τους κ. Βουτετάκης στην έξοχη φυλλάδα του «Κρητικοί, ιδού ό δρόμος της τιμής και ιδού ό δρόμος της άτιμίας», πώς να βολέψουν τα πράματα ώστε μια ώρα άργότερα να φτάσουμε στη μερισπόθητη ένωση. Άν πολιτεύτηκε καλά ή άγχαμνά ό Πριγκηπας κι αν ό Βενιζέλος έπρεπε νάν τον αντιπολιτεύσει με τόση λύσσα, θα μάς το πούνε μεθαύριο τα πράματα, θα μάς το ξεδιαλίσκει κ' ή ιστορία. Γιατί να βιαζόμαστε; Σήμερα ή Κρητική υπόθεση πήρε κάποιο καινούριο δρόμο, έλπίζουμε στο καλύτερο. Κιρός λοιπόν και τα Κρητικά μυαλά ν' αλλάξουν δρόμο στο καλύτερο, γιατί—δεν το κρύβουμε—τά πολιτικά πάθη πρέπει να λείψουν ολοσδιόλου από την Κρήτη, δέν την τιμούν. Βενιζελικοί και Πριγκηπικοί δεν της χρειαζονται. Η Κρήτη πρέπει να κατοικήσει μοναχά από Κρητικούς που ένα κόμμα μόνο να ζέρουν, το Έθνικό, και μια πολιτική άρχη νακολουθούνε, την Ένωση. Δέν του αξίζει το ματοβαμένου και άρωϊκού νησιού να λερώνεται με προσωπικά κόμματα, νάντιγράφει δηλ. πιστά σ' αυτό την κομματοδαρμένη και ρουσετοπατημένη Ελλάδα.

Ό «Νουμάς» δηλώνει πως άλλο άρθρο, πάνου στην Κρητική φάτση, δε δέχεται.

επανάσταση ενάντια ένους ναυάρχου του Έλληνικού στόλου για την έλευθεροτυπία και παρακάτω πώς αποτιμώτερο είναι να γλύψη τα τακούνια άξιωματικών του ελληνικού ναυτικού τίποτα άλλο δε ζητά παρά να συγκινήση τον άναγνώστη με λέξεις και με πράματα για τα όποια αυτός δε δίνει δεκάρα μ' άλλα λόγια ρητορεύει και δημοσκοπά. Κι' αν δε με πιστεύει, ός ρωτήση τη συνείδησή του. Ήρητορική του μάλιστα είναι του χειρότερου είδους γιατί καταντά σε καθαρό παραλήρημα, αφού λέει πως έπρέπει να βγούμε υπερασπιστές της άπόλυταρχίας και του δεσποτισμού και πως ό πόλεμος του 97 εΐτανε άθνηκή έπιτυχία.

Κι' όμως είμαι ύποχρεωμένος ν' απαντήσω, αφού τόχω δηλώσει από προτήτερα, αν κι' όμολογώ ότι το κάνω με πολλή μου στενοχώρια γιατί δεν είμαι βέβαιος αν όλες τις άνακρίθειες του άρθρου του τις λέει με συκοφαντική πρόθεση ή από καλή πίστη. Γιατί αν ήξερα θετικά πως συμβαίνει το πρώτο, δε θα του άπαντούσα όπως δεν άπαντώ στον «Πριγκηπικό» του 219 φύλλου του «Νουμά», που για να δικαιολογηθή, γιατί δεν είχε το θάρρος να βάλη την ύπογραφή του, έιπε την πρόστυχη και ραγιαδικτική ψευτιά πως δε λέει τάχα τόνομά του, γιατί άνε μάθουμε ποιος είναι θα τότε καταγγείλουμε—χωρίς άλλο θα χρημάτισε μουζέβιρης—στο Λουμπάνσκη και θα τονέ βάλη φυλακή.

Μά είναι εύτύχημα για μένα ότι και οι δύο τους άναμασσάνε τα ίδια πράματα κ' έτσι χωρίς να περάση κανενός ή ιδέα πως από άδυναμία δεν άπαντώ στα χαριτωμένα έρωτηματικά του «πριγκηπικού», θα προσπαθήσω άπαντώντας στους «δημοκοποπνίχτες» να ξεδιαλίσω τις πλάνες και να διαρωτίσω το έκλεκτό κοινό του «Νουμά»—για το όποιο και μόνο ενδιαφέρομαι—σ' όλη την κρητική υπόθεση.

Και πρώτα πρώτα παρατηρούμε πως ό κ. αντιδημοκόπος δεν άπαντά στην ουσία του άρθρου μας (ad hoc) μά καπως ξεφορτσά, λέγοντας πως από κάτω κάτω της γραφής ό Πριγκηπας δεν έκατέβηκε στην Κρήτη για να κάμη κράτος παρά για να δουλέψη πως να καταφέρη μιαν ώρα αρχύτερα την Ένωση και να γυρίση στο σπίτι του πατέρα του. Και γι' αυτή τη δουλειά έχρειαζότανε πρώτα άπ' όλα πειθαρχία από μας τους Κρητικούς.....

Άς τ' άναλύσουμε αυτό γιατί ό άρθρογράφος, φαίνεται, δεν έμαθε, όταν γράφη, να προσέχη. Ό παράγραφος αυτός σηκώνει τρεις έρμηνείες. Ό Πριγκηπας δεν έκαμε κράτος ή γιατί οι άδιάκοπος φροντίδες του για την Ένωση δεν του επέτρεπαν άλλη άσχολία; ή γιατί νόμισε πως με τον άπόλυταρχισμό και την πολιτική κακομοιρία θα φτάσουμε γρηγορώτερα ή εύκολώτερα στην Ένωση; ή γιατί άφο-

σιωμένος στο Ίδανικό του (1) δέν το θεώρησε σπουδαίο να φτιάξη πολιτεία. Το πρώτο δε θα το πιστεύει στα σοβαρά ό κ. δημοκοποπνίχτης γιατί θα ξερη δά πως ή εθνική εργασία του Πριγκηπα βαστούσε τρεις μήνες, πάνω-κάτω δηλαδή όσον καιρό ταξίδευε στην Εύρώπη ό Αρραβώνας. Άστε του περίσσευαν 9 μήνες, έχτος αν κουραζότανε τόσο πολύ ταξιδεύοντας ώστε μετά την έπιστροφή έπρεπε ν' αναπαύεται και να παίρνη κουράγιο για το επόμενο ταξίδι.

Πρέπει λοιπόν να καταφύγουμε στη δεύτερη ύπόθεση που κάναμε, πως δηλαδή ό Πριγκηπας έπίστευε πως δεν έπρεπε να κάμη κράτος γιατί έτσι θα φτάναμε αρχύτερα στην Ένωση που τόσο λαχταρούσε. Μά είμεις ίσα-ίσα κάναμε τη μεγάλη θυσία τότες και του δώσαμε περίσσια δικαιώματα για να κάμη Κράτος, δηλαδή Πολιτεία γερή κ' έτσι παρουσιάζοντας στα μάτια της Εύρώπης μια τέτοια έπιτυχία να ζητήση για ανταμοιβή την Ένωση. Ούτε θα μπορούσω, όσο κι' αν σπώ τό κεφάλι μου, να νοιώσω πως με το πολιτικό ξεχαρβάλωμα—που δεν το άρνήθηκε διόλου ό άρθρογράφος—θα πετύχαινε εύκολώτερα την Ένωση παρά αν ώργάνωνε Πολιτεία άξιη και νοικοκυρεμένη.

Άς δούμε τώρα και την τρίτη έρμηνεία, πως δηλαδή ό Ύψηλότατος άπορροφημένος από την εθνική ιδέα δεν το θεώρησε σπουδαίο να κάμη πολιτεία. Ναι! μά αφού ό τόπος το θεώρησε και με το παραπάνω σπουδαίο; Ό κόσμος έγόγγυζε ιδώ χρόνια πως δεν έχει δικαιοσύνη, άσφάλεια, έλευθερία—που τόσο δά τήνε περιφρονεί ό κ. άρθρογράφος. Γι' αυτό το πράμα κι' άναφορές έγειναν και διαμαρτυρίες άκούστηκαν από πολλά πρόσωπα και έφοβέριζε ό κόσμος πως θα πάρη τα ντουφέκια. Άστε κι' αν υποθέσουμε πως ό Πριγκηπας στην αρχή δεν το θεώρησε σπουδαίο, δεν έπρεπε ύστερα από τόση κατακραυγή να ψυλιαστή έπιτέλους και ν' άποφασίση να κάμη πολιτεία, αφού μάλιστα ένα στασιαστικό κίνημα γι' αυτή την άφορμή θα μπορούσε να παραβλάψη το εθνικό έργο του και ν' άπομακρύνη για κάμποσο καιρό την πραγματοποίηση του φλογερου του πόθου;

Η περικοπή εκείνη σηκώνει και τέταρτη άκείμα έρμηνεία, πως δηλαδή ό Πριγκηπας δεν έκαμε κράτος γιατί δεν μπορούσε. Μά δεν πιστεύουμε πως θέλει να πη αυτό ό άρθρογράφος, γιατί κοντά στο νου είναι πως αφού ό Πριγκηπας δεν μπορούσε να φτιάξη πολιτεία, για το όποιο δε χρειαζεται παρά χρηστότητα πολιτική και κοινό μυαλό, πολύ λιγότερο δε θα μπορούσε να μάς φέρη την Ένωση, αφού γι' αυτό το πράμα χρειαζονται και πολλά διπλωματικά χαρίσματα. Μά τότες αφού ούτε πολιτεία ούτε Ένωση μπορούσε να κατορθώση, θαρρώ πως καμιά άνάγκη δεν εΐτανε να μένη στην Κρήτη.

Βλέπετε λοιπόν πώς όποια ύπόθεση κι' άν έκαμα για να βρω λογική εξήγηση της φράσης «ό Πρίγκηπας δούλεβε για την Ένωση και γι' αυτό δέν έκαμε κράτος» δέν τό κατώρθωσα, γιατί ό συλλογισμός αυτός του άρθρογράφου είναι πέρα για πέρα πλανημένος. Οί δύο πρότασες του συλλογισμού αυτού και αίτιώδη συνάφεια μεταξύ τωνε καμιά δέν έχουνε και χωριστά άν τις πάρουμε είναι αντίθετα διατυπωμένες· ή καταφατική πρέπει να γίνη άρνητική και τό αντίθετο. Δηλαδή πρέπει να τις χωρίσουμε και να τις διορθώσουμε έτσι·

Αον) 'Ο Πρίγκηπας δέν ήθελε ή τουλάχιστο δέν έβιαζότανε για την Ένωση.

Βον) 'Ο Πρίγκηπας ήθελε να οργανώσει πολιτεία.

Ας εξετάσουμε κάθε μιιά χωριστά.

'Ο Πρίγκηπας δέν ήθελε ή δέν έβιαζότανε για την Ένωση,

1ο) Γιατί είναι—για ένα μάλιστα που δέν είναι δά και γνησιώτατος έλληνας—προτιμώτερο κάπως νάναι ήγεμόνας και μάλιστα λαού άντρειωμένου, νάχη τις ήγεμονικές του τιμές και την επιχορηγησούλα του—που δέν εΐτανε δά κι' αξιοκαταφρόνητη—παρά νάναι ένας άπλός ναύαρχος.

2ο) Γιατί ενώ πρι να κάμη τό πρώτο του ταΐδι· έλεγε πως θα ζητούσε την Ένωση και τίποτ' άλλο, μετά την επιστροφή του εΐπε στον τότε σύμβουλό του κ. Βενιζέλο πως γύρεψε από τον Τσάρο να δοθή στην Κρήτη πολιτεύμα σαν της Βοσνίας και Έρζεβογίνης που νάναι άπλός επίτροπος του πατέρα του και να διοική χωρίς βουλές και μασκαραλήκια, μα δέν τό κατάφερε.

3ο) Γιατί όταν τότε τύπε ό Βενιζέλος πως για ένα τόσο σπουδαίο ζήτημα έπρεπε προτήτερα να ρωτήση την Κυβέρνησή του, αυτός άπάντησε πως στα έξωτερικά ζητήματα δε θα ρωτάει κανένα. Γιατί αυτό, παρακαλώ; 'Η μήπως δέν είχε εμπιστοσύνη στην πολιτική ικανότητα των Κρητικών που σε τόσες επανάστασες με τόση διπλωματική αξιωσύνη διαχειρίστηκαν τό εθνικό ζήτημα και που γι' αυτό τό πράμα μεγάλοι ευρωπαϊοί πολιτικοί τους θαυμάσανε;

4ο) Γιατί μιιά μέρα κουβεντάζοντας ό Πρίγκηπας με τον έγκριτο πολιτευτή κ. Πολυχρονίδη τύπε για τους Έλληνες του ελεύθερου βασιλείου «τί τους θέλετε αυτούς;» και τό ίδιο συνοδευμένο και μι' ένα περιφρονητικώτατο επίθετο εΐπε στα Τοπόλια της Κισσάμου μπροστά σε πλήθος χωρικών που άμα

τ' άκουσαν έμειναν σαν άποσβολωμένοι.

5ο) Γιατί αυτός κι' ή αύλή του λύσσαξαν να φωνάζουν πως οι κρητικοί είναι διαιρεμένοι σε ένωτικούς και άντρωτικούς, άν κι' ό Βενιζέλος έσκιζότανε να τό διαψεύδη και τους εξόριζε να μη τό λένε γιατί βλάφτουνε στ' αλήθεια την εθνική ύπόθεση. Μα του κάκου. Τό διαλαλούσαν, οι άθεόφοβοι, στην οικουμένη γιατί έτσι ενώ πετύχαιναν τό σκοπό τους χαντακόνοντας τό εθνικό ζήτημα, έλάβαιναν μαζί και την εύκαιρία να πουλούν πατριωτισμό με τό καντάρι στο ρωμικό λέγοντας πως χωρίς αυτούς θα χανότανε για πάντα ή Κρήτη και πως αυτοί έσωσαν τον εθνισμό μας!! (Κοίταξε και την Χανιώτικη εφημερίδα «Πατρίς» έτος 1901—1903) Αυτότιτολοφορήθηκαν μάλιστα εθνικοί φρουροί της Κρήτης. 'Η Κρήτη ή γιγαντομαχούσα, τό νησί της φωτίας και των ήρώων, έπρεπε για να σωθή ό εθνισμός της, να φρουρηθή άπ' αυτούς τους Καραμπουρνιέρηδες κτλ. κτλ.

6ο) Γιατί κάθε λίγο και λιγάκι ή Αύλή και τά δημοσιογραφικά της όργανα ρίχνανε εθνικές ρουκέτες πως είναι ζήτημα μνηών ή Ένωση ή πως κοντεύει να φύγουν τά ευρωπαϊκά στρατεύματα και άλλα παρόμοια, ενώ όσοι παρακολουθούσαν καλά τό ζήτημα εκατέχανε πως ούτε κουβέντα γινότανε στην Ευρώπη για την Κρήτη. Μα θα με ρωτήσετε. Γιατί λοιπόν τόκανε αυτό ή Αύλή; 'Απλούστατα, για να ξεγελά τον κόσμο και να τότε ναουρίζη με τέτοια παραμύθια που έτσι θα περνούσε ό καιρός και θα ύπόμεινε εύκολώτερα ό λαός τον άφόρητο δεσποτισμό. 'Επειτα ή Αύλή δικαιολογώντας την ψευτιά της έλεγε πως ή εθνική λύση έμποδίστηκε από τη βενιζελική αντίδραση, ώστε με την εύκαιριαν αυτή πολεμούσε και τό Βενιζέλο. Μα σας ρωτώ κι' εγώ τώρα: Μιιά Αύλή που εργάζεται τίμια—όπως έλεγε—για την άποκατάσταση του τόπου, ποιά ανάγκη είχε να κοροϊδεύη τό λαό στα Ιερώτερα του;

7ο) Γιατί ενώ ή επανάσταση του Θερίσου—που γι' αυτή θα μιλήσουμε παρακάτω—σίκησε την Ένωτική σημαία, ή Αύλή προσπαθούσε να πείση την Ευρώπη πως οι Έπαναστάτες δε θέλανε την Ένωση και άσχισε με κάθε τρόπο να έμποδίση τό συνασπισμό όλης της Κρήτης σε κοινόν άγώνα, άν κι' ό λαός έδειξε τέτοιαν όρμη στην αρχή της Έπανάστασης, όπως άποδείχουν τά γνωστά πραξικοπήματα της περυσινής βουλής.

8ο) Γιατί άν κι' ή τελευταία λύση του Κρητι-

κού ζητήματος χαρακτηρίστηκε άπ' όλο τό έθνος εθνικώτατη, αυτοί για να σώσουν τη θέση τους έβαλαν σε κίνδυνο την εθνική πρόοδο της Κρήτης κι' έκαμαν κι' επανάσταση ακόμα για να την έμποδίσουν. 'Η μήπως θα τολμήση ό κ. άρθρογράφος σου να πη πως ή Μαλαξιανή επανάσταση έγινε παρό τή θέληση του 'Ηγεμόνα; Αυτοί κι' άλλοι είναι οι λόγοι που έπεισαν τον κάθε μυαλωμένο άνθρωπο εδω πέρα πως ό Πρίγκηπας δέν ήθελε ή δέν έβιαζότανε διόλου για την Ένωση. 'Ε! λοιπόν. 'Ο Πρίγκηπας γιός γελούσε τό βασιλιά πατέρα του; Καθόλου. 'Ο πατέρας πάντα έχει τη φυσική στοργή στο παιδί του και με χαρά και με καμάρι τό βλέπει άποκαταστημένο έστω και προσωρινά.

*

Ας έλθουμε τώρα στο άλλο τό έσωτερικό, κι' τό πούμε, ζήτημα που αναφέραμε παραπάνω δηλαδή: 'Ο Πρίγκηπας ήθελε να οργανώσει Πολιτεία και μάλιστα όσο τό δυνατό γερή και αξια γιατι ήθελε, όπως έλεγε, να δείξη στο ελεύτερο βασιλείο πως με τά κοινοβουλευτικά πολιτεύματα και τις ελευθερίες δέν κατορθώνεται τίποτε και πως μόνο από πολιτεύμα άπολυταρχικό πρέπει να περιμένη τη σωτηρία του. Αυτό μάλιστα ετόλμησε και τότε πιαστικά σε κάποιον δημοσιογράφο ή αλικιώτατος σύμβουλος του κ. Μανούσος Κούντουρος όταν ήλθε στην Αθήνα συνοδεύοντας τον Πρίγκηπα δώ και τέσσαρα πέντε χρόνια.

Μα θα ρωτήσετε και πως λοιπόν δέν τό κατώρθωσε να κάμη πολιτεία;

Πρέπει να πουμε εδω πως τά δυο πρώτα χρόνια ή όργάνωση του τόπου πήγαινε περίφημα αφού τη έπαίνεσαν και στην Ευρώπη ακόμα. Μα εκεί που τό καράβι πήγαινε πρίμα, γιατί είχε καλό κουβέρνο, ζαξαφνα σκούνητρηξε σε κάποιον ύφαλο. 'Ο Βενιζέλος σύμβουλος τότε διαφώνησε με τον Πρίγκηπα για τό έξωτερικό ζήτημα, σά να λέμε για τό δρόμο που έπρεπε να πάρη τό καράβι. 'Ο Πρίγκηπας ήθελε πολιτεύμα της Βοσνίας και Έρζεβοβίνης, όπως εΐπαμε, και δέν ένοούσε νάχη γνώμη ή κυβέρνησή του σ' αυτό τό ζήτημα. 'Ο Βενιζέλος άπαιτούσε και στο έξωτερικό ζήτημα να ρωτιέται ή Κυβέρνηση και μάλιστα κατάστρωσε και τό γνωστό σχέδιό του με τό όποιο νόμιζε, όπως τώρα όλο τό έθνος και παραδέχτηκε, πως θα φτάναμε σιγά σιγά στην Ένωση. Ζητούσε δηλαδή να οργανώσουμε στρατό με Έλληνες αξιωματικούς για να μπορούμε να ζητούμε την άπο

IVAN TOURGUÉNEFF

ΑΝΤΖΑΡ *

— Είναι ένα τραγούδι που λέει: «Ροβολώντας τη μανούλα μας τη (**)Βόλγγα» εΐπε ό Άστακόφφ δέν ξέρω άν τό ξέρτε.

— Θαρρώ τό ξέρω, μα θάν τό κρατήσουμε, για να γλυκάνουμε τό στόμα, για στερνό. Και χτυπώντας τις χόρδες του τόνισε με ήχηρή φωνή ένα άλλο λαϊκό τραγούδι «'Ο ήλιος βασιλεύει».

Τραγουδάει πολύ όμορφα και χαρούμενα. Τό άντρίκιο κι' έκφραστικό του πρόσωπο ψυχονότανε τότες. Ανατίναζε γλήγορα τους ώμους του, άρμόνιζε τό χέρι του στις χόρδες της κιθάρας, ύστερα τό σήκωνε άπότομα, ανατίναζε τά σγουρά του μαλλιά,

(*) Κοίταξε φύλλα 220, 221 και 222.

(**) Είναι θηλυκό στο ρούσικο.

κι' εσαίρνε τους τραγουδιστάδες. Πολλές φορές στη Μόσκα τούτυγε νάκουση τον ξακουσμένο 'Ηλία και τονε μιμότανε τέλεια. 'Η φωνή της Μαρίας ξεχώριζε από τις άλλες σαν ένα κύμα ήχηρό. 'Ολες οι άλλες φωνές φαινόταν πως ακολουθαγαν τη δική της. Μα άντιστεκότανε και δέν ήθελε να τραγουδάη μοναχή. Κ' έτσι ό Βερετιέφφ έμεινε ως τό τέλος ό κορυφαίος, γιατί τραγουδάει πολλά τραγούδια.

'Η νύχτα προχώρασε και μιιά μπόρα μαζί της. 'Ο άθήρας ανατρίχιαζε, κι' έτρεμε από τις βροντές που ζυγώνανε· ό άγέρας σηκώθηκε. 'Ετίναζε ζωηρά τά φύλλα, ύστερα σύχαζε μιιά στιγμή, κι' άπέ φύσασε πιό δυνατά, με μιιά στριγκιά σφυριξιά. Θλιμμένα σκοτάδια απλώθηκαν γλήγορα στη γη σβύνοντας τά στερνά φωτά του ψευφιάτου. 'Η βροχή έπεφτε σε χοντρές στάλες. Μιιά άστραπή κοκκινωπή ξέσκισε τά σκοτάδια και ή βροντή σε ρόβολη κατεβαστή άντιβούιζε με ρεκασμό.

— Φεύγουμε γλήγορα, εΐπε ό 'Ιπατόφφ, κι' δε θέλουμε να βραχούμε.

'Ολοι σηκώθηκαν. Σταθήτε. φώναζε ό Βερετιέφφ. 'Ενα στερνό τραγούδι... «Σπίτι μου σπιτάκι μου, καινούργιο σπιτάκι» άρχισε με γιομάτη φωνή τσαγκρουνώντας τις χόρδες με τά πέντε δάχτυλα,

και καιτάζοντας με τό κεφάλι ψηλά τη μπόρα που ροδούριζε.

— «Σπίτι μου σπιτάκι μου καινούργιο μου σπιτάκι» ξανάλεγε ό χορός άθελήτα παρασυρμένος.

'Η βροχή έπεφτε κρουνό τώρα, μα ό Βερετιέφφ τραγουδάει «Σπίτι μου σπιτάκι μου», ως τό τέλος. 'Από καιρό σε καιρό πνιγμένο στις βροντές τό ζωηρό τραγούδι, φαινόταν περισσότερο λεβέντικο στην αντίρα της βροχής και τον άνεμοστρίφουλα. Τέλος ό στερνός ήχος του χορού άντιλάλησε, κι' όλη ή συντροφιά τρέχοντας και γελώντας μπήκε στο σαλόνι. Οί δυο κοπελούλες μάλιστα γελούσανε με την καρδιά τους σηκώνοντας τά βρεμένα κοντά φουστανάκια. 'Ο 'Ιπατόφφ ώστόσο εΐπε και κλείσανε όλα τά παραθύρια. Κι' ό Γέγκορ Καπίτονιτς πάλινεσε πολύ τέτοια προφύλαξη, λέγοντας πως, κατά τη γνώμη της Μαρτόνας Μαρκόβνης, ό λεχτηρισμός περισσότερο δουλεύει στον άνοιχτό άέρα. 'Η ψυχή της τσέπης τον κοίταξε με μάτια ξαφνιασμένα, έκαμε ένα βήμα πίσω, κι' αναποδογύρισε μιιά καρέκλα. Εΐτανε οι μικρές κακοτυχίες που του τυχαίνανε σε κάθε στιγμή. 'Η μπέρα διάβηκε γλήγορα. Οί πόρτες και τά παραθύρια ξανανοιχτήκαν και τό σπίτι γιόμισε από όργες ευωδιές. Φέρανε τό τσάι. Οί ήλικιωμένοι άρ-

μάκρυνση των διεθνών στρατευμάτων και να εκλέγη ο τόπος τον Ηγεμόνα κι' όχι οι Δυνάμεις κ' έτσι να μην είμαστε υπό κηδεμονία αλλά να γενοῦμε κύριοι του άπατού μας. Τότε στην πρώτη διεθνή ευκαιρία θα κατορθώναμε με κάποιο πραξικόπημα να ενωθούμε με την Ελλάδα. Όστε μεταξύ Πρίγκηπα και Βενιζέλου γεννήθηκε διαφωνία και μάλιστα σοβαρότατη. Ο Βενιζέλος υπόβαλε μ' αυτό την παραίτησή του κι' επειδή τον κατηγορεί ο φίλος μας πώς είναι άρχομανής είμαι υποχρεωμένος να σάς πω πώς στο διάστημα της ύπουργείας του έφτά φορές υπόβαλε παραίτηση την οποία δεν έδεχότανε ο άρμοστής. Μά τώρα η διαφωνία εΐτανε πολύ σπουδαία και γι' αυτό ο Πρίγκηπας, για να τονε πειράξει περισσότερο, άντι να δεχτή την παραίτησή του, τον άπόλυσε και μάλιστα με τρόπο σκανδαλωδέστατο. Και για να προλάβη κάθε αντίδραση και να τονε θανατώση πολιτικώς, άρχισε τον τρομερό εκείνο πόλεμο ενάντια του βαφτίζοντάς τονε προδότη.

Παραπάνω εξηγήσαμε πώς μ' αυτό τον τρόπο η Αύλη έξυπηρετούσε το έξωτερικό πρόγραμμα της, δηλαδή την άπομάκρυνση της Ένωσης. Μ' άλλα λόγια στην περίσταση αυτή τα δυο προγράμματα της Αύλης που άναπτύξαμε, το έξωτερικό και το έσωτερικό, ήρθαν σε κάποια σύγκρουση κ' η Αύλη προτίμησε να υποστηρίξη το πρώτο θυσιάζοντας το δεύτερο για το σκοπό αυτό. Ο Βενιζέλος αφού σύγκαιρα έκαμε διάφευτη κατηγορηματική της κατηγορίας πώς δε θέλει την Ένωση και τη δημοσίεψε μάλιστα και στο Λονδίνο «Χρόνος», άποσύρθηκε από την πολιτική σκηνή και επί ένκλιση χρόνου σώπαινε περήφανα άφροντας τα κόμματα της συκοφαντίας να ξεσπανε, όπως συνειθίζε να λέγη, στα πόδια του.

Μά το κακό δε σταματούσε. Οι κύλικοι δός του κ' έσκουζαν πώς ο Βενιζέλος δεν ήθελε την Ένωση και γι' αυτό τάχατες ενώ εΐταν άποφασισμένη από τις Δυνάμεις έμποδίστηκε. Έπρεπε πια ο Βενιζέλος ν' άφήση κατά μέρος τη σιωπή και να μιλήση και για να υπερασπίση την εθνική του τιμή και—το σπουδαιότερο—για να σκορπίση σαν καπνός τις συκοφαντίες που άρχισαν να γίνονται πιστευτές στην Ευρώπη για τρομερή ζημιά του εθνικού ζητήματος. Έβγαλε λοιπόν τον «Κήρυκα» και με τ' άλησμόνητα έθρα του «Γεννηθήτω φώς» εξεστράβωσε τον κόσμο που έχληχτος έβλεπε την καταχθόνια συκοφαντία. Φυσικά ο καταραμένος προδότης έγινε δ

άδικημένος πολιτικός κι' άρχισε ν' άποχτητή συμπάθεια του λαού. Η συκοφαντία άντι να τονε θανατώση τονε δυνάμωσε σημαντικά.

Μά τώρα στο πρόγραμμα του Πρίγκηπα να μην έχη καμιά αντίδραση στους σκοπούς του, έπροστέθηκε κ' ένα νέο στοιχείο. Το πείσμα και το μίσος το θανάσιμο για την έλευθεράστομη άπολογητική άρθρογραφία του Βενιζέλου που ζύπνησε τον κόσμο.

Κ' έτσι άρχισεν ο διωγμός. Ο πόλεμος ο άπαισιος και έξοντωτικός που έγραφα στο πρώτο άρθρο μου. Όσο ο Βενιζέλος έδυνάμωνε, τόσο ο Πρίγκηπας άνάθε στον άγώνα και σε λίγο κατάντησε κομματάρχης και προσωπικός του αντίπαλος. Για να καταρθώση τον πολιτικό του πνιγμό δε δυσκολεύτηκε να τα μεταχειριστή όλα πέρα-πέρα. Έκαμε όργανό του τη δικαιοσύνη. Άπαγόρευε την έλευθεροτυπία. Έμποδισε την υπαίθρια συνάθροιση. Κατάργησε τις δημοτικές έλευθερίες και διώρισε αυτός τους δημάρχους για να τους κινή ε,τι ήθελε. Εΐχε ώργανωμένη δλόκληρη ύπηρεσία κατασκοπείας με μυστικά όργανα για να μαθαίνη—άκούτε;—τι φρονεί ο καθένας. Η χωροφυλακή γίνηκε όργανο κομματικό. Η εκκλησία έβγαζε άφορισμούς κατά των Βενιζελικών στις παραμονές των εκλογών. Ο Πρίγκηπας έκανε εκλογικές περιδείες κι' έβγαζε λόγους. Γι' αυτόν η πολιτική έξόντωση του Βενιζέλου είχε πια καταντήσει ιδέο fixe. Και τα πάθη άναθαν κι' έθίριεζαν τα πείσματα.

Φυσικά η αντίδραση άρχισε πια στα σοβαρά. Ο Βενιζέλος ζητούσε να πολεμήση με τα μέσα που άναγνώριζε το σύνταγμα του 1899 μά κι' αυτά τάβλεπε να κατακουρεύλιζονται στα χέρια του Άρμοστή. Εΐδε τότες πώς πολύ λίγα δικαιώματα είχε άφήσει στο λαό για ν' άμύνεται κατά της άθαιρείας κι' έτσι από συντηρητικός γίνηκε φιλελεύτερος. Η άνάγκη λοιπόν της άμυνας εΐτανε η πρώτη αίτία μά όχι κι' η μοναδική. Γιατί δεν πρέπει να ξεχνούμε πώς το σύνταγμα εκείνο το κάναμε συντηρητικά για να μπορέση ο Πρίγκηπας να φτιάξη κράτος και ν' άποφύγουμε τα κακά της συναλλαγής. Μά όταν άπελπίστηκεν ο Βενιζέλος πώς με το σύνταγμα εκείνο και η πολιτεία έβούλιαζε και η συναλλαγή είχε φτάσει στον ύπέρτατο της αίσχρότητας βαθμό, δεν είχε κανένα πια λόγο για να συμπαθξ το δημιούργημα του. Άν λοιπόν ο Βενιζέλος άπατήθηκε άπατήθηκε—όχι τόσο στο είδος του πολιτεύματος αλλά στην έχτίμηση της πολιτικής χρηστότητας του Πρίγκηπα. Κι' άπορώ μάλιστα πώς τολμούνε και το λένε αυτό για κατηγορία του Βενιζέλου ενώ αυτό, για ένα που έχει δεκα παραδω μυαλό, στο παθητικό του Πρίγκηπα πρέπει να λογαριασθή.

Ός τόσο ή φωνή του δικαίου εύρισκε όλοένα δπαδούς κ' επειδή ούτε έφημερίδες είχαν ούτε συλλαλητήρια μπορούσαν να κάμουν, έκαμαν αναφορές στις όποιες φαρδιά-πλατεία έξέθεταν τα παράπονά τους και τονε παρακαλούσαν με όλη τη άπαιτούμενη εύλάβεια ν' αλλάξη πολιτική.

Τις αναφορές αυτές αφού τις ύπόγραφαν πάρα πολλοί πρόκριτοι τω χωριώ, τις έπήγαν στο παλάτι κάμποσοι καπετάνιοι από τους διασημότερους των έπαρχιών μας. Και θα ξέρη βέβαια ο κ. δημοκοπανίχτης την περίφημη άπάντηση του Πρίγκηπα. «Έγώ καταπατώ και θα καταπατώ το σύνταγμα γιαί έτσι το θέλω. Και δι μπορέτε να μου κάνετε τίποτα γιατί έμένα μ' έφρεν έδώ ο Τσάρος». Οι άγώνες λοιπόν της Κρήτης οι μυριόνεκροι έπήγαν στο βρόντο και το φευγάτο άρμοστή τον είχε φέρει έδώ το ψηλό συγγενολόι του. Μά ως εΐναι—δεν πρόκειται γι' αυτό τώρα. Το σπουδαίο είναι πώς ο Πρίγκηπας έσιχτήρισε τους άσπρομάλληδες καπετάνιους κ' έξακολούθησε την ίδια ταχτική με περισσότερο μάλιστα πάθος. Μά επειδή λείει ο άρθρογράφος, στον παράγραφο που αναφέραμε πώς έμεις οι κρητικοί έπρεπε να δείξουμε πειθαρχία χάρη του εθνικού του έργου, ως δούμε—άν κ' είπαμε ποιά είναι δά το εθνικό αυτό έργο του—ποιός φταίει και γι' αυτή την έλλειψη της πειθαρχίας. Ξέρει άραγε ο φίλος μας πώς ο Βενιζέλος έμήνησε στον Πρίγκηπα πώς εΐταν πρόθυμος να φύγη από την Κρήτη άν ο Άρμοστής τονε θαρρούσε στα σοβαρά έμποδία για την Ένωση; Ξέρει άκόμα πώς με το Φούμη τον Κωστή τού πρότεινε να τραδηχτή από την άρχηγία του κόμματός του και ν' αντικατασταθξ από το Σφακιανάκη; Και άτζεμπα ξέρει τι άπάντηση έδωσε ο Πρίγκηπας στο Φούμη; «Δέχομαι με τον όρο να συντάξω έγώ το πολιτικό πρόγραμμα του Σφακιανάκη». Και που ξανακούστηκε οι άνεύθυνοι να φκιάνουν τα πολιτικά προγράμματα των πολιτευομένων; Όστε ποιά από τα δυο είναι τ' άληθινό; οι Κρητικοί δε φανήκανε πειθαρχικοί ή ο Πρίγκηπας δεν τους άφισε να πειθαρχήσουν;

(Στ' άλλο φύλλο τελιώνει)

Χανιά 16 του Νοέβρη 1906

ΧΡΗΣΤΟΣ Μ. ΧΡΗΣΤΟΥΛΑΚΗΣ

χίσανε τα χαρτιά με την άχώριστη συντροφιά του Μποντριακόφ. Ο Άστακόφ έκαμε να ζυγώση τη Μαρία που εΐτανε καθισμένη πλάι στο Βερετιέφ, μά η Ναντέζντα τον έκραξε σιμά της κι' άνοιξε άμέσως μια ζωνηή κουβέντα για την Πετρούπολη και τη ζωή της. Κατηγόρασε τις συνθήκες της χώρας. Ο Άστακόφ έκρινε καθήκο του νάν τις διαφεντίψη.

— Άπάνω σε τί φιλονικείτε; ρώτησε ο Βερετιέφ σηκωνάμενος και προχωρώντας προς τη μεριά τους. Η περπατησιά του εΐτανε σιγαλή σ' όλα της τα κινήματα, κι' όταν δεν εΐτανε ζωνημένος φαινότανε σαν άναμελιά, που μόρκαγες να είναι άφροντισιά ή άποστασία.

— Πάντα για την Πετρούπολη, άποκρίθηκε η Ναντέζντα. Ο κύριος Άστακόφ—δεν κάνει άλλο παρά να την παινάη.

— Μια καλή χώρα, είπε ο Βερετιέφ. Έπειτα κατά τη γνώμη μου, είναι όλοῦθι καλά. Να βρΐσκη κανένας κάποιες γυναίκες, συμπαθξτε την ειλικρινάδα μου, και κάποιες μοποτίλιες, κι' ο άνθρωπος δεν έχει τίποτ' άλλο να πιθυμήση.

— Παραξενεύομαι, είπε ο Άστακόφ. Εΐναι δυνατό να πιστεύετε πώς για έναν άνθρωπο πολιτι-

σμένο, δεν είναι...

— Συφωνώ, διέκοψε ο Βερετιέφ, που μόλη την ευγενικότη του, είχε συνήθιο να μην άφήνη να τελειώνουν οι άρχινισμένες φράσεις. Δεν είναι και της άρμοδότης μου—δεν είμαι φιλόσοφος.

— Δεν είμαι και γώ περισσότερο φιλόσοφος, και δεν έχω καμιά πιθυμιά να γείνω. Μά το ζήτημα πρέπει να μπει άλλοιώς...

(Ο Βερετιέφ έριξε μια ματιά στην άδερφή του που τού είπε μ' ένα άλαφρό χαμογέλιο—και με σιγαλή φωνή—Πετρούσα, ψυχούλα μου, πείραξε τον Καπίτονιτς, κανε μου τη χάρη.

Το πρόσωπο του Βερετιέφ έλλαξε ξαφνικά. Και δε μπορεί κανείς να φανταστέ με ποιά θάμα έγεινε όμοιο με τού Γέγκορ Καπίτονιτς. Καμιά όμοιότη στα δυο πρόσωπα δεν εΐτανε. Ο Βερετιέφ ζάρωνε μόνο λίγο τη μύτη και χαμήλωνε τις γωνίες τω χειλιών του, κ' εΐτανε όμοιος ο Καπίτονιτς.

— Βέβαια, άρχισε να μουρμουρίζη κάνοντας τη φωνή του Καπίτονιτς, η Ματρόνα Μαρκόβνα είναι μια γυναίκα δυσέρετη που έχει μια μεγάλη αύστηρότητα στα φερσίματα—μά είναι γυναίκα με τα ούλα της. Εΐναι άλήθεια ε,τι και να είπώ...

— Πώς οι δεσποινίδες Μπερουλιέφ τα ξέρουν όλα, διάκωψε η Ναντέζντα κρατώντας με κόπο τα γέλια.

— Τα ξέρουν όλα την άλλη μέρα, έξακολούθησε ο Βερετιέφ με άστεία έκφραση και με βλέμα τόσο τρομασμένο και παρακαλεστικό, που ο ίδιος ο Άστακόφ δε μόρκεσε να μη χαμογελάση.

— Έχετε, είπε, μεγάλο ταλέντο στη μιμική. Ο Βερετιέφ πέρασε το χέρι στο πρόσωπό του και τα χαρκτηριστικά του ξαναπήρανε τη συνειθισμένη τους μορφή.

— Ξέρει να κινή όλο τον κόσμο, φώναξε η Ναντέζντα, είναι ξακουσμένος.

— Και μένα μπορεΐτε να με κάνετε; είπε ο Άστακόφ.

— Βέβαια, είπε η Ναντέζντα.

— Α, σάς παρακαλώ κάνετε με, είμαστε στην έξοχή, χωρίς τσιρμιόνιες.

— Το πιστέψατε, είπε ο Βερετιέφ δίνοντας στη φωνή του τον τόνο της φωνής του Άστακόφ—μά με τόση τέχνη που η Ναντέζντα μονάχα μόρκεσε να το προσέξη και δάγκανε τα χείλια της.

— Μη θελήστε να το πιστέψτε. Θα σάς είπει για μένα πολλά πράματα.